

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AHOLINING ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISH (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)

Muhammadiyev Shohboz Bo‘ron o‘g‘li
Osiyo xalqaro universiteti magistranti
shmuhammadiyev1994@gmail.com

Annotatsiya: Maholada ish bilan bandligini ta'minlashda yangi ish o'rinlarini tashkil etish va ishga joylashtirish muammolari o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Bandlik, ish kuchi, faol aholi islohatlar, dasturlar.

Abstract:The article examines the impact of population growth on the development of human capital and the rational use of labor resources.

Key words: Employment policy of human resources, labor market, employment services.

КИРИШ

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mexnat bozori sohasi jahon raqamli iqtisodiyotining asosiy sohasi sifatida o‘zining salmoqli hissasiga ega. Jahon yalpi maxsulotining 62-74 foizi mehnat bozori hissasiga to‘g‘ri keladi. Iqtisodiyoti yuksak rivojlangan G‘arb mamlakatlarida mehnat bozori milliy iqtisodiyotning ustun rivojlangan, birinchi darajali sektoriga aylandi.

O‘zbekistonda ham mustaqillik yillarida mehnat bozori jadal sur‘atlar bilan rivojlanib, uning milliy iqtisodiyotni yuksaltirishdagi, yangi ish o‘rinlarini yaratishdagi, mamlakat aholisini ish bilan ta‘minlashdagi hamda aholining hayot farovonligini oshirishdagi va boshqa ijtimoiy muammolarni hal etishning harakatlantiruvchi omili sifatidagi roli tobora ortib bormoqda. Mamlakatda raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorida band aholining iqtisodiyotda band aholi sonidagi ulushi tobora o‘sib bormoqda. Lekin u rivojlangan mamlakatlar erishgan darajaga nisbatan hali ancha kam. Yuqoridagilardan kelib chiqib, O‘zbekistonda ushbu sohani jadal rivojlantirish ko‘zda tutilgan. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan Harakatlar strategiyasida mehnat bozori sohasini rivojlantirish va unda aholi bandligini ta‘minlash bo‘yicha muhim vazifalar belgilab berilgan. Mazkur vazifalarning samarali bajarilishi mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirish va unda aholi bandligini oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalardan maqbul foydalanishni taqozo etadi.

Jahon iqtisodiyotida mehnat bozori sohasining aholi bandligini ta'minlashdagi roli oshib bormoqda. Iqtisodiyoti yuksak rivojlangan G'arb mamlakatlarida iqtisodiyotda band bo'lgan aholining 70 foizi mehnat bozori sohasida faoliyat ko'rsatadi¹. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida mehnat unumdorligining tez sur'atlar bilan o'sishi natijasida xizmatlar sohasida aholi bandligini ta'minlash muammolarining dolzarbligi yanada oshadi. Shu jihatdan, xorijiy tajribalar asosida mehnat bozori sohasini jadal rivojlantirish va uning yangi ish o'rinlarini yaratishdagi rolini oshirish masalalari bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 7 fevraldagi PF-4947-son «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni, 2019 yil 12 sentabr PQ-3268-son «Aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil 26 fevraldagi «2016 —2020 yillarda xizmatlar sohasini rivojlantirish dasturi to'g'risida»gi №55-sonli Qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot natijalari muayyan darajada xizmat qiladi.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Mehnat bozori sohasi, uning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni, ushbu sohani rivojlantirish masalalari haqida iqtisodchi olimlar tomonidan bir-qancha ilmiy-amaliy ishlar olib borilgan. A.Smit, J.B.Sey, A.Marshall, Y.Shumpeter, J.M.Keyns² va boshqalarning tadqiqotlari shular jumlasidandir.

MDH mamlakatlarida ham bu borada keng miqyosda ilmiy tadqiqot ishlari bajarilgan. Z.I.Belikina, O.N.Balayeva, M.D.Predvoditeleva, T.D.Burmenko, YE.A.Razomasova, M.M.Xaykin³ va boshqalar mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy va amaliy masalalariga katta e'tibor qaratishgan. O'zbekistonda ham mehnat bozori muammolariga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar

¹Пастухов А.Л. Ускорение развития сферы услуг как необходимое условие модернизации экономики // Экономика и экономические науки, 2012.-№20. – С.80-85.

²Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Пер. с англ. МайбурдаЕ.М.. М.: 1993, -152 с.; Сейж.Б. Тракт по политической экономии. М.: Дело, 2000.; МаршаллА. Принципы экономической науки / Пер. с англ. -М., 1993. Т.1, -311с.; ШумпетерЙ. Теория экономического развития / Пер. с нем. Автономова В.С. и др. -М., 1982; КейнсЖ.М.. Общая теория занятости, процентов и денег. Пер. с англ.-М., 1978.- 576 с.

³Беликина З.И. Экономика: учебно-методический комплекс. -М.:Проспект, 2015. -224 с.;Балаева О.Н., Предводителя М.Д. Управление организациями сферы услуг. Учеб.пособие/ : Гос. У-нта Высшей школы экономики,-М.: Изд дом., Гос. У-нта,2010.-155 с.;Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика, менеджмент, маркетинг. Практикум: учебное пособие / кол. авторов; под ред. БурменкоТ.Д. — М.: КНОРУС, 2010. — 424 с.;Разомасова Е.А. Сфера услуг: теория, состояние и развитие: монография/ РазомасоваЕ.А.; НОУ ВПО Центросоюза РФ «Сибирский университет потребительской кооперации».-Новосибирск, 2011.-136 с.; Хайкин М.М, Логистика в сфере услуг : учебное пособие. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 112 с.

olib borgan olimlarimizdan S.S.G'ulomov, N.T.Tuxliyev, Y.A.Abdullayev, M.M.Muxammedov, M.Q.Pardayev, G'.H.Qudratov, I.S.Tuxliyev, Q.J.Mirzayev, B.A.Abdukarimov, E.S.Fayziyev, T.T.Tashmurovlarni⁴ ko'rsatish mumkin. Ular o'z ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy-uslubiy muammolarini tadqiq etganlar.

Yuqorida keltirilgan olimlarning ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritib berilgan. Lekin iqtisodiyotda band aholining yarmi ushbu soha ulushiga to'g'ri kelishiga qaramasdan, uning ishsizlik muammosini bartaraf etishdagi roli chuqur va atroflicha o'rganilmagan. Shu sababli, mehnat bozori sohasini va uning alohida tarmoqlarini jadal rivojlantirish, xizmatlar turlarini ko'paytirish va sifatini yaxshilash asosida aholi bandligini oshirish bilan bog'liq muammolarni yechishga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borish O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

NATIJARLAR

Mehnat bozori sohasi, uning mohiyati, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni, ushbu sohani rivojlantirish masalalari haqida iqtisodchi olimlar tomonidan bir-qancha ilmiy-amaliy ishlar olib borilgan. A.Smit, J.B.Sey, A.Marshall, Y.Shumpeter, J.M.Keyns⁵ va boshqalarning tadqiqotlari shular jumlasidandir.

MDH mamlakatlarida ham bu borada keng miqyosda ilmiy tadqiqot ishlari bajarilgan. Z.I.Belikina, O.N.Balayeva, M.D.Predvoditeleva, T.D.Burmenko, YE.A.Razomasova, M.M.Xaykin⁶ va boshqalar mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy va amaliy masalalariga katta e'tibor qaratishgan. O'zbekistonda ham mehnat bozori muammolariga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar olib borgan olimlarimizdan S.S.G'ulomov, N.T.Tuxliyev, Y.A.Abdullayev, M.M.Muxammedov, M.Q.Pardayev, G'.H.Qudratov, I.S.Tuxliyev, Q.J.Mirzayev,

⁵Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Пер. с англ. МайбурдаЕ.М.. М.: 1993, -152 с.; СейЖ.Б. Тракт по политической экономии. М.: Дело, 2000.; МаршаллА. Принципы экономической науки / Пер. с англ. -М., 1993. Т.1, -311с.; ШумпетерЙ. Теория экономического развития / Пер. с нем. Автономова В.С. и др. -М., 1982; КейнсЖ.М.. Общая теория занятости, процентов и денег. Пер. с англ.-М., 1978.- 576 с.

⁶Беликина З.И. Экономика: учебно-методический комплекс. -М.:Проспект, 2015. -224 с.;Балаева О.Н., Предводителяева М.Д. Управление организациями сферы услуг. Учеб.пособие/ : Гос. У-нта Высшей школы экономики,-М.: Изд дом., Гос. У-нта,2010.-155 с.;Бурменко Т.Д. Сфера услуг: экономика, менеджмент, маркетинг. Практикум: учебное пособие / кол. авторов; под ред. БурменкоТ.Д. — М.: КНОРУС, 2010. — 424 с.;Разомасова Е.А. Сфера услуг: теория, состояние и развитие: монография/ РазомасоваЕ.А.; НОУ ВПО Центросоюза РФ «Сибирский университет потребительской кооперации».-Новосибирск, 2011.-136 с.; Хайкин М.М, Логистика в сфере услуг : учебное пособие. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 112 с.

B.A.Abdukarimov, E.S.Fayziyev, T.T.Tashmurotovlarni⁷ ko'rsatish mumkin. Ular o'z ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasini rivojlantirishning nazariy-uslubiy muammolarini tadqiq etganlar.

Yuqorida keltirilgan olimlarning ilmiy izlanishlarida mamlakatimizda mehnat bozori sohasining nazariy va amaliy jihatlari keng yoritib berilgan. Lekin iqtisodiyotda band aholining yarmi ushbu soha ulushiga to'g'ri kelishiga qaramasdan, uning ishsizlik muammosini bartaraf etishdagi roli chuqur va atroflicha o'rganilmagan. Shu sababli, mehnat bozori sohasini va uning alohida tarmoqlarini jadal rivojlantirish, xizmatlar turlarini ko'paytirish va sifatini yaxshilash asosida aholi bandligini oshirish bilan bog'liq muammolarni yechishga qaratilgan ilmiy izlanishlar olib borish O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Mehnat bozorini samarali rivojlantirish orqali aholini ish bilan bandligini oshirishning nazariy asoslari o'rganish jarayonida biz qo'yidagi xulosalarga kelindi:

mamlakat iqtisodiyot tarmoqlari iqtisodiyotining diversifikatsiyalashuv darajasini ko'tarish, ya'ni ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar, tovarlar va xizmatlar nomenklaturasini kengaytirish, YAIM, eksport kabi ustuvor yo'nalishlar ko'rsatkichlarida alohida tarmoq mahsuloti yoki mahsulot guruhining ustunlik qilishiga barham berish;

tashqi bozorlardagi konyunktura o'zgarishlariga kam ta'sirchan bo'lgan tarmoqlar va sohalarning YAIM va bandlikdagi ulushining yuqori bo'lishini ta'minlash;

tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi, shuningdek, eksport qiluvchi korxonalar va tarmoqlarning xomashyo va butlovchi qismlar bilan ta'minlanishida mahalliy korxonalar ulushining ustunligiga erishish;

yuqori innovatsion texnologiyalar va zamonaviy texnika bilan qurollangan, arzon va sifatli, tashqi bozorda bemaolol raqobatga kirisha oladigan sanoat tarmoqlarining sanoat ishlab chiqarish ko'rsatkichlaridagi ulushini oshirish;

konyunktura o'zgarishlariga tez moslashuvchan, kapital sig'imi past bo'lgan soha va tarmoqlarning yalpi iqtisodiy ko'rsatkichlardagi salmog'ini oshirishga erishish yo'nalishlarida olib borilmoqda.

MirzayevQ.J. Agro servisni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari. -T.: Fan va texnologiya, 2007.-16 b.;
AbdulkarimovB.A. Korxonaiqtisodiyoti. Darslik.-T.: Fan, 2005.-288 b.; FayziyevE.S. Servis tizimi faoliyati asoslari.
O'quv qo'llanma. - Samarqand, 2010.-172 b.;Tashmurotov T.T..Xalqaro turizm.-T.: Turon-Iqbol, 2007.-320 b.

tadqiqot natijalariga asoslanib, mavjud bandlikning oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqladi qishloq mehnat bozoridagi aholi, ta'sir qiluvchi omillar ishchi kuchiga talab va taklifning mutanosibligi. Ular bilan tadqiqotlarda umumiy qonuniyatlar, tamoyillar hisobga olinishi kerak mehnat bozori kontsepsiyasi. Talab bilan muvozanatga erishish asosida qishloq mehnat bozoridagi taklif nazariy jihatdan asoslanadi qishloq aholisi bandligini oshiradi.

- ijtimoiy yo'naltirilgan mexanizmlarni amalda qo'llash bozor iqtisodiyoti ta'minlashning asosiy mezonlarini aniqlashga imkon berdi

- qishloq aholisini ish bilan ta'minlashda. Ular tarkibiy qismlardan biridir qishloq ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo'nalishlari.

- aholini ish bilan ta'minlashni muhim sharti va ajralmas qismi sifatida tahlil qilish qishloq ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, maqbul darajada ta'minlanadi uning asosiy mezonlari va ballar jadvalini qoplash imkoniyati mavjud.

- xorijiy mamlakatlarning samarali tajribasini o'rganish asosida mehnat bozorini rivojlantirish va shu asosda qishloqlarda bandlikni oshirish aholi, rivojlanish chora-tadbirlari ko'magi tufayli aniqlandi

sanoat, qishloqda xususiy tadbirkorlik, birlashtirilgan mehnat bozorida moslashish va xavfsizlik darajasini oshirish, ortib borish axborot sohasida yuqori malakali mutaxassislar soni va qishloqdagi kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyat bilan ta'minlandi qishloq mehnat bozoridagi mavjud muammolarni samarali hal etish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Abdullayev Y.A. Bozor iqtisodiyoti asoslari. –Toshkent: Mehnat, 1997. -428b.
2. Abduraxmonov K.X. Mehnat iqtisodiyoti. –Toshkent: Mehnat, 2004. -97 b.
3. Abduraxmonov K.X., Abdullayev A.M, Dadaboyev Sh.X. Regionalnaya ekonomika i upravleniye. –T.: Fan va texnologiya, 2007. -53 b.
4. Abduraxmonov K.X., V.Imomov. O'zbekistonda mehnat potensialidan samarali foydalanish va uni boshqarish. –T.: Akademiya, 2008. -78 b.
5. Abduraxmonov K.X. Mehnat iqtisodiyoti. –Toshkent: Mehnat, 2009.
6. Abdug'aniyev A., Mirzakarimova M. O'tish davri iqtisodiyotida mehnat bozori. –T.: Mehnat, 1999.
7. Shavkat o'g'li N. X. YOSHLARDA MA'NAVIY-MAFKURAVIY IMMUNITETNI MUSTAHKAMLASHDA INTERNETNING ROLI //PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL. – 2022. – №. 3 (18).

1. Shavkat o'g'li N. X. THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 22. – С. 229-231.
2. Shavkat o'g'li N. X. AXBOROT XURUJINING O 'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI //QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI. – 2023. – С. 1285-1287.
3. Shavkat o'g'li N. X. YUKSAK AXBOROT MADANIYATI–INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI //Research Focus International Scientific Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 105-110.
4. Shavkat o'g'li N. X. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ИМКОНИЯТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА АХЛОҚИЙ МАДАНИЯТНИНГ АҲАМИЯТИ //The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development. – 2023. – Т. 1. – №. 3. – С. 4-9.
5. Nomozov X. INTERNET-MAKON MONIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 3. – С. 67-67.
6. Номозов Х. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ //Философия и право. – 2023. – Т. 26. – №. 3. – С. 232-235.
7. Nomozov X. INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI //Development and innovations in science. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 8-14